

per modum respectus. Hoc modo rationem hominis, quam per identitatem prædicamus de Petro, Paulo cæterisque individuís, apprehendere possumus velut aliquid respectum habens ad illa individua, cum tamen nulla realis intercedat relatio, quippe quæ realem vindicat extremorum relatorum distinctionem. Sic etiam in Deo creationem concipimus velut respectum quemdam ad res creatas; et in rebus cognitis facile fingimus ordinem et habitudinem quamdam innasci versus cognoscentem, ex eo quod cognoscantur, cum tamen cognitio nihil reale ponat in objecto cognito, sed extrinsecam dumtaxat illi tribuat denominationem. Quare patet negationem, privationem et relationem esse species entis rationis, et quidem distinctas inter sese. Quid differant negatio et privatio, jam vidimus in superiori articulo. Quod autem relatio constituat ens rationis ab eis distinctum ex eo constat, quod fundamentum intellectus «ad concipiendam relationem rationis non est negatio aliqua vel remotio entitatis, sed potius est aliqua positiva entitas, quæ a nobis non perfecte concipitur, nisi per modum respectus;» nec «fingitur ad concipiendam ipsam relationem seu carentiam relationis (realis) per modum entis positivi, sed ad concipiendum aliquid aliud, quod in re positivum est et absolutum, ita tamen connexum cum alio, ut ea ratione per modum respectivi a nobis concipiatur» (1).

Solum dubitari potest, num ea divisio sit sufficiens et adæquata. Et ratio est, quia ens rationis proportionaliter dividi potest per omnia prædicamenta, et ad prædicamentum quidem substantiæ referri possunt innumera monstra et chimæ, velut *bircocervus*. «Rursus in qualitate videtur esse magna latitudo entium rationis, nam *famam* v. g. et *honorem* concipimus, ut dispositionem convenientem personæ honoratæ seu bonæ famæ, cum tamen illa tantum sit ens rationis... Item dominium humanum vel jurisdictio concipiuntur ut potestates quædam, quæ propterea appellari solent potentiæ morales; tamen sunt entia rationis. Deinde sic fingimus chimæram, ita in illa fingere possumus

(1) Vide Suar. disp. 54, sect. 3, n. 5., apud quem videnda sunt, quæ sequuntur, et legenda tota illa sect. 3, et sect. 5.^a

figuram propriam ejus, quæ ut sic erit quædam qualitates rationis. Et fere ad hunc modum possunt in chimæra reliqua prædicamenta per modum entium rationis confingi, ut si quis in ea excogitet proprias actiones vel passiones, seu modos et proprium *ubi* et similia... Item in prædicamento *Quando* concipimus extensionem imaginariam vel denominationem ab extrinseco tempore ut mensurante, ac si esset quippiam in re denominata» (1). Et idem dicatur de spatio imaginario, quod ad quantitatem revocatur (2).

Hoc dubium fuse solutum videri potest apud Eximium Doctorem (3); sed illa videtur perspicua et simplicissima solutio, quam idem Suarezius tandem proponit, nimirum sub membro *negationis* in tripartita illa divisione commode posse comprehendi omnia entia rationis, quæ in quovis prædicamento fingi possunt, et sint diversa a privatione ac relatione. Unde divisio illa communis ac celebris non desinit esse recta, nec illi repugnat, quod per omnia prædicamenta possint entia rationis fingi, nam reliqua omnia, præter relationes, per modum privationum aut negationum confinguntur (4).

ARTICULUS III.

Expediuntur nonnullæ quæstiones ad ens rationis spectantes.

Reliquum est, ut aliquid delibemus de præcipuis controversiis circa ens rationis inter priscos Doctores fuse agitari solitis. Et primo quidem

(1) Apud Suar. loc. cit. lect. 4, n. 1.

(2) Cfr. si placet Mastrius, qui rejecta communi divisione in negationem, privationem ac relationem, partitur ens rationis pro numero Prædicamentorum, *Logic. disp. 3, quæst. 7, a n. 99 ad 103.*

(3) Suar. loc. cit. n. 2-10.

(4) Suarez, *ibid.* n. 10.

QUÆRITUR 1.º

An dentur entia rationis.

Ens rationis
datur

39. Non enim defuerunt quidam (1), qui horum inficiarentur existentiam contra communem auctorum doctrinam ipsamque experientiam, quæ non sinit nos de hac re dubitare. Multa namque a nobis sæpe cogitantur, quæ in se neque habent, neque habere possunt ullum esse reale, et nihilominus concipiuntur instar entium realium; quemadmodum patet in cæcitate alisque privationibus et carentiis, itemque in relationibus, quas ibi passim fingimus, ubi revera non adsunt. Talia ergo entia habent esse tantum objective in intellectu.

Verum objicies 1.º Ens rationis est ens pure fictum a ratione. Atqui repugnat in terminis dari ens ejusmodi, si enim existeret, non esset pure fictum. Ergo...

Resp. *dist.* Minor. Repugnat dari in rerum natura, *conc.*, in mente, *neg.* Et *neg.* conseq. «Cum enim dicimus dari aut esse entia rationis, non intelligimus dari aut esse a parte rei secundum veram existentiam: alias repugnantiam in terminis involveremus. Unde si hoc solum negare intendunt, qui negant dari entia rationis, nobis non contradicunt; non tamen utuntur illis verbis juxta subjectam materiam. Dicuntur enim dari aut esse hujusmodi entia non simpliciter, sed secundum quid, juxta capacitatem eorum, scilicet tantum objective in intellectu. Et sic est res clara» (2).

Objic. 2.º Impossibile est cognoscere id, quod nullam habet cognoscibilitatem. Sed ens rationis nullam habet cognoscibilitatem. Ergo.

Et probatur Minor. Nam intelligibilitas sequitur esse reale. Atqui ens rationis nullum habet esse reale. Ergo solum ens reale est cognoscibile. Itaque cum esse objectivum consistat in *cognosci*, et ens rationis cognosci nequeat, sequitur ens rationis minime dari neque etiam in intellectu.

Resp. *dist.* Min. Ens rationis nullam habet intelligibilitatem directe et per se, *trans.*, indirecte et per aliud, *neg.*

(1) Apud Suarez disp. *Metaph.* 54, sect. 1, n. 2; Georgium Rhodes loc. cit. aliosque.

(2) Suar. loc. cit. sect. 1, n. 8.

Ad probationem *dist.* pariter Major. Intelligibilitas qua aliquid directe et per se cognosci possit, *conc.*, qua indirecte ac per aliud, *neg.* Et *concessa* Minori, *dist.* simili modo conseq. Nam ut jam satis declaravimus, ens rationis concipitur per modum entis realis, cum revera tale non sit.

Objic. 3.º Non datur quidpiam medium inter ens et nihil. Atqui ens rationis, ut jam superius etiam indicatum est, neque est ens, neque purum nihil. Ergo repugnat ens rationis.

Resp. *dist.* Major. A parte rei, *conc.*, in mentis consideratione, *subdist.*; inter ens, sive reale sive fictum, iterum *conc.*, inter ens reale solummodo et nihil, *neg.* Nam medium inter hæc est ens, quod revera non est ens, sed ut tale concipitur. Ens ergo et nihil si sumantur pro esse reali et non esse reali, opponuntur contradictorie; ens etiam prout comprehendit et quod tale revera est et quod tale est, saltem in mentis apprehensione, et nihil ejusmodi enti *supertranscendentaliter* sumpto oppositum, simili modo contradictoriam oppositionem retinet. Ens autem reale ac nihil, secundum esse logicum et objectivum, quod in intellectu nostro possunt habere, non opponuntur contradictorie, quia mens humana potest intelligere non solum ens reale ac nihil et non ens, prout tale; sed etiam per modum entis, fingendo et appingendo larvam, nescio quam entitatis, ubi nulla est nec potest esse.

Et hæc quidem, si stemus vulgari et communi modo loquendi, plana satis ac rationabilia videntur; num autem ad apices stricti rigoris logici dicta fuerint, judicandum est ex solutione, quam quis aptare velit sequenti subtiliori quæstioni, quæ non parvam habet connexionem cum precedenti circa entis rationis existentiam.

QUÆRES 2.º

Utrum objectum, quod cognoscimus cum ens rationis efformamus, sit aliquid distinctum ab omni ente possibili?

40. Quæstio hæc forte videatur prima fronte similis paradoxo. Si enim ens rationis est aliquid prorsus impossibile, utpote quod nequit esse nisi objective in intellectu; eo ipso

Ratio
difficultatis.

plane videtur debere illud esse objectum ab omni possibili penitus diversum. Unde dicere quod ens rationis non exhibeat objectum ab omni possibili distinctum, videtur tantumdem esse ac negare aliis verbis ens rationis, cujus tamen existentiam hactenus adstruximus.

Ex altera, vero parte si *unumquodque, quantum habet de esse, tantum habet de cognoscibilitate* (1), et impossibile non habet ullum esse, sive actuale sive possibile, fieri non posse videtur, ut cum ens rationis constringimus aliquid *impossibile* menti nostræ tamquam objectum contemplationis suæ obversetur. Enimvero *impossibile* idem sonat atque *contradictorium*, id autem quod *contradictionem implicat... nullus intellectus potest... concipere* (2). Et sic etiam docet Angelicus (3) eorum *non entium*, in quorum definitione cadit *non esse*, sicut est cæcitas v. g. et impossibilia, non posse concipi aliquam formam sive in intellectu sive in imaginatione. Ergo id, quod concipimus, cum ens rationis efformamus, revera non est objectum impossibile. Cogita v. g. circulum quadratum, quod est unum ex entibus rationis. Potesne tibi formam aliquam intelligibilem illius representare? Intelligis utique circulum, intelligis quadratum, intelligis identitatem realem illorum duorum et nihil amplius videris intelligere. At hæc omnia sunt aliquid possibile singillatim, quamvis non simul, sed nec exprimere mente imaginem illorum simul unitorum potes. Idque vel ex ipsa definitione entis rationis colligi videtur. Si enim ens rationis fit per hoc, quod non ens cogitetur per modum entis. Ergo actus facientis ens rationis objectum est ens aliquid reale ac possibile.

Equidem hanc controversiam subtiliorem quam utilem credo; nihilominus varias auctorum sententias ac modos loquendi breviter proponam, remittens lectorem hæc sciendi cupidum, ad eos qui fuse de hac materia disputarunt. (4).

(1) S. Thom. lib. 1 *Contr. Gent.* cap. 71 in fin.

(2) S. Th. 1 p. q. 25, a. 3 in fin. corp.

(3) *De Verit.* q. 3, a. 4 ad 6.um

(4) Vide Lossada (disp. 4 *Metaph.* cap. 4, n. 41 seqq. et cap. 5); Ulloa (*Prodrom.* disp. 6, cap. 5); Arriaga (*Metaph.* disp. 7, sect. 2.

Duplex est itaque sententia in hac re; altera communis in omni schola, ut fatetur ipsemet Lossada, arbitratur ens rationis esse objectum ab omni possibili distinctum, ita ut cum mens nostra conflatur ens rationis, sibi revera representet aliquid in se ipso et a parte rei repugnans. Hanc tuentur magno fervore inter alios Izquierdus, Arriaga, Semery, Maurus (1) et Rhodes (2). Altera sententia fatetur, stando vulgari communique modo, loquendi objectum cognitionis efformantis et rationis esse adæquate distinctum ab omni possibili; nihilominus contendit, si scholastico rigore res perpendatur, objectum cujuslibet cognitionis, etiam illius, quæ efformat ens rationis, esse quiddam subjective et in seipso possibile, licet eis terminorum involucris celatum, ut *appareat* adæquate distinctum ab omni possibili, quemadmodum loquitur P. Joannes Ulloa (3): unde ens rationis non est aliquid objectum in seipso repugnans et impossibile, sed est objectum in se quidem possibile, sed cognitum cognitione essentialiter falsa et inverificabili. Declaratur exemplo. Ponomus hanc propositionem: *Alter Deus repugnat*, et hanc alteram: *Equus est rationalis*. Qui audit vel pronuntiat has propositiones, efformat ens rationis, concipiendi *alterum Deum* et *equum rationalem*; et quamvis ex communi modo loquendi, etiam Philosophorum, dicitur sibi repræsentare in mente aliquid chimæricum, aliquid idolum vel formam incapax existendi cum illis notis, quæ in ejus conditione hic et nunc relucunt; si tamen proprie atque in rigore philosophico loqui velimus, res non ita se habet, inquitur patroni hujus opinionis; quandoquidem actus ejusmodi, cui a parte rei tanquam objectum respondeat aliquid ex prædicatis repugnantibus coalescens atque adeo incapax physice existendi, est prorsus impossibilis humano intellectui. Itaque in adducto exemplo concipimus quidem *equum* et *rationalē*, quæ sunt reales entitates, verum non concipimus unionem illorum,

subsect. 1.^a et 2.^a); Semery (*Logic.* disp. 4, sect. 6, art. 2); Izquierdo (*Phar.* disp. 12, q. 2, et disp. 11, q. 2); Sylvest. Mauri (*Quæst. Philos.* tom. 1, q. 48).

(1) Locis nuper citatis.

(2) *Logic.* disp. 2, q. 1, sect. 2.

(3) Loc. nuper cit.

quæ a parte rei excitat extremam illa conjungens, quia intelligibilis est: unio illa tantummodo se habet ex parte mentis meæ, unientis terminos repugnantes per affirmativum iudicium essentialiter falsum et inverificabile. Quamobrem ens rationis, ajunt, non est hic aliquid compositum ex equo rationali et objectiva eorum identitate, quæ tria in unum collecta mens nostra contempletur, sed equus et rationale tantummodo cognita modo adunativo tribuendo illis identitatem, quam nec illa possunt habere, nec ego in illis videre. Et sic patet elementa hujus entis rationis omnia esse realia et possibilis, nimirum equum, rationale et unionem illorum non objectivam et intrinsecam, quam in illis contempler, ut volunt patroni primæ sententiæ, illa enim certe foret fictitia; sed unionem extrinsecam et denominativam consistentem in iudicio illo essentialiter inverificabili. Ideoque objectum actus facientis ens rationis totum est reale; constituitur autem ens rationis solum per tendentiam cognitionis objecto illi essentialiter dissonum. Et quoniam eadem doctrina facile applicatur cuivis exemplo entium rationis, concludunt prædicti AA. ad objectum actus facientis ens rationis esse, quidem *apparenter* et *exercite* atque *intransitive* impossibile quiddam; re autem vera et *signate*, ac *transitive* non esse, nisi aliquid reale aut possibile. Apparenter est aliquid impossibile, objective et in se coalescens prædicatis contradictoriis, quia vel sæpe talibus vocabulis exprimitur, vel tetro aliquo idolo ac larva confusa alicujus conceptus, ut mens sibi blandiatur, impossibile quidpiam se coram intueri; est etiam *exercite* et *intransitive* impossibile, quia mens conatur se exercere circa impossibile, et per modum tendendi in objectum essentialiter discors ac præposterum, idem facit *exercite*, ac si expresse videret objectum aliquod repugnans. Non autem est tale re vera, *signate* ac *transitive*, quia non penetrat id, quod latet sub involucri terminorum contradictorium, quia est nihil prorsus et intelligibile, et id quod signate et expresse intelligit, formam aliquam et imaginem idealem exprimendo, utcumque confusis ac tetris spectris larvisque tenebrosis obvolvatur, est revera quidpiam capax existendi. Unde tandem concluditur propositiones illas omnes quarum subjectum est terminus complexus ex partibus

contradictoriis, v. g. *Alter Deus est impossibilis: Equus rationalis est chimæra* etc. in rigore scholastico esse falsas, cum sint de falso supposito: *Alter enim Deus, et equus rationalis* non est aliquid cogitabile; et id quod revera intelligimus vocabula illa audientes, non est aliqua chimæra objectiva, utcumque nobis persuadeamus illam reapse cognoscere, sed aliquid aliud, quod cum omnibus illis notis intelligibilibus, quas de facto apprehendimus, extra mentem in rerum natura posset existere.

Hanc sententiam acriter propugnat P. Joannes Ulloa (1) cum Durando, Bernardino Mirandulano, Mayronis, Valentino Herice, Richardo Lynce, Antonio Perez, Gaspere Ribadeneira, Martino Sparza, Cardinali Pallavicino, Thyro Gonzalez aliisque: et eandem defendunt P. Joannes Baptista de Benedictis (2) et Antonius Mayr (3), ac tandem Lossada (4) et Card. Ptolomæus (5).

Et satis sit nobis quæstionem tam implexam, nec aliunde valde necessariam, exposuisse. Si quis tamen plura velit, adeat laudatos scriptores, ac potissimum Lossada, qui controversiam in utramque partem versat, quamvis tandem secundam sententiam amplectatur et propugnet. Prima sententia præter alia argumenta nititur in communi apprehensione, in communi persuasionem, atque in communi modo loquendi. Omnes enim videmur apprehendere non entia, immiscendo fictiones quasdam impossibiles; omnes persuasum habent se cogitare de impossibilibus; omnes conficiunt atque enuntiant innumeras propositiones, quæ videntur supponere apprehensionem impossibilium, ut cum dicimus: *Repugnat Deum mentiri; circum esse quadratum impossibile est*: in his enim aliisque similibus non videmur percipere solas voces aut aliquid aliud præter *mendacium Dei, circuli quadraturam* etc.: denique omnes tum docti tum indocti, etiam ipsi adversarii extra

Judicium auctoris.

(1) *Prodr. disp.*, 6, cap. 5.

(2) *Philos. Perip.* vol. 4, lib. 1, quæst. 2, cap. 2.

(3) *Philos. Peripat.* Part. ult. *Metaph.* n. 1286 seqq.

(4) *Metaph. disp.* 4, cap. 4 et 5.

(5) *Philos. mentis et sensuum*, dissert. 42, sect. 2, ubi perspicue valde loquitur.

præsentem controversiam passim loquuntur, ac si revera cognoscerent impossibilia.

E converso contendunt patroni secundæ sententiæ, impossibilia nullam habere cognoscibilitatem, ideoque corrigendam esse contrariam illam persuasionem et vulgares illos loquendi modos non esse sumendos, prout sonant in obvio ac proprio sensu, sed interpretandos aliter esse, ut contineant purissime representationem objecti undequaque possibilis in se, et sic allatas supra propositiones in has alias converti posse ac debere. *Deus necessario verax est; Circulum non esse quadratum necesse est*; et similiter dicendum de aliis.

Verum respondere jure possunt primi: Quomodo probari potest impossibilitas cognoscendi objecto impossibilia? Si per species sensibilibus insensibilia cognoscimus, et invisibilia Dei per visibilia mundi, cur non possumus per species entis cognoscere non ens et per species sensibilibus impossibilia? Sed hactenus de his (1).

QUÆRES 3.º

Per quam potentiam fiant entia rationis.

41. Certum est ante omnia causam aliquam dari efficientem entia rationis: quamquam enim hæc nullum esse physicum habeant, habent tamen esse objectivum, illudque modo adest modo non adest, modo incipit, modo desinit esse. Oportet ergo agnoscere causam, quæ illud esse objectivum tribuat ejusmodi entibus (2). Deinde certum est entia rationis fieri, quatenus producitur aliquis actus, per quem denominetur objective atque intentionaliter existens, aliquid quod realiter esse non potest in natura, ut satis colligitur ex dictis. Unde sequitur potentias pure materiales et non intentionales non posse producere entia rationis: siquidem quidquid illæ efficiunt, est reale, realiter existens in suo proprio esse.

(1) Vide Suar. *Metaph.* disp. 54, sect. 2, n. 16; Izquierdo, Card. Ptolomæum, aliosque locis citatis.

(2) 1.º dist. 45, quæst. unic. *Ad argumenta*, et alibi apud Mastrium, *Logic.*, disp. 3, quæst. 4.

In potentis intentionalibus numerantur tum cognoscitivæ tum appetitivæ: et cognoscitivæ sunt duplicis generis, sensus, sive externi sive interni et intellectus. Appetitus etiam duplex distinguitur, alter sensitivus, alter rationalis seu voluntas.

Certum est ergo intellectum posse formare entia rationis. Et dubitatur utrum solus ipse possit, an etiam possint sensus, præsertim interni et voluntas. Scotistæ namque, duce Subtili Doctore (1), arbitrantur voluntatem etiam, cum tendere possit in non entia et in impossibilia, posse consequenter entia efficere solum esse objectivum habentia: quidquid enim appetit a voluntate, in ea dicitur esse objective, non secus ac res cognitæ dicuntur esse objective in potentia cognoscitiva. Item censent alii cum Suarezio (2) imaginationem quoque fingere rationis entia, cum ex entibus, quæ sub sensum cadunt, componit alia quæ nusquam sunt vel esse possunt, ut si ex monte et auro conflent imaginem aurei montis. Nec defuerunt qui vel ipsis externis sensibus virtutem conficiendi entia rationis largirentur (3).

Dicendum tamen est cum *communibus scriptorum sententia*, nec voluntatem nec sensus tali virtute pollere, atque adeo solum intellectum esse causam efficientem entium rationis.

Et probatur 1.º de voluntate. Nam voluntas præsupponit semper objectum præexistens sive in esse reali, cum appetit entia realia, sive saltem in esse objective, si appetat aliquid chimericum et impossibile, quandoquidem ignoti nulla est cupido. Ergo respectu actus voluntatis nunquam verificari potest, quod objectum illius habeat esse objective tantum in ipsa, sicut verificatur respectu actus intellectus.

Verum quidem est, rem, quam voluntas appetit, habere in eadem esse aliquod objectivum et intentionale; quod enim amamus, dicitur nobis cordi esse; sed hoc satis esse non debet, ut censeamus voluntatem fingere hujusmodi entia rationis. Sicut enim ea, quæ realiter sunt in natura, etiam

Intellectus
efformat entia
rationis;

non vero
voluntas;

(1) Vide Mastrium, loc. cit.

(2) Disp. 54, sect. 2, in 18; Arriaga disp. 7. *Met.* sect. 3, subsect. 2.

(3) Arriaga, ibid, et alii citandi ubi de objecto sensuum externorum.

cum cognoscuntur, atque adeo esse quoque objectivum præterea obtinent, non solent vocari entia rationis, in eo sensu in quo sumitur ens rationis per oppositionem ad ens reale; ita etiam impossibilia et non entia, quæ objectivum esse nata sunt per fictionem intellectus, etiamsi attingantur et appetantur per voluntatem, non ideo recte appellari possunt entia rationis tamquam partus voluntatis, quia jam supponuntur præviæ facta, nec per talem appetitionem quidpiam de novo fingitur aut esse objective incipit præter ens rationis jam plene formatum per cognitionem præcedentem (1). Quamobrem necesse non est respondere argumentis Mastrii, quæ hac sola observatione concidunt (2).

Nec dicas voluntatem quandoque fingere bonitatem in objecto, quod ab intellectu proponitur ut malum, et etiam ordinare unum ad aliud, quin tamen ex se sit ordinatum, ut cum peccator ordinat Deum ipsum ad se.

Respondeo enim ad primum, voluntatem non posse fingere bonitatem, sed præsupponere jam fictam in objecto per actum intellectus. Fieri enim bene potest, ut intellectus, licet cognoscat aliquid absolute malum, tamen hic et nunc ut conveniens proponat.

Ad alterum pariter respondeo, omnem ordinationem formalem ac veram esse ab intellectu profectam; sed voluntas interpretative dicitur aliquando unum ad aliud ordinare, quia ita agit, quasi talis ordo præstitutus esset vel a natura vel ab intellectu.

nec sensus. Probatur 2.º de sensibus. Quia objecta sensuum, sive interiorum sive exteriorum, sunt corpora corporeæque proprietates. Hujusmodi autem objecta sunt omnino realia.

Quod vero spectat ad imaginationem, si sermo sit de idolis objectorum compositorum, quæ ex pluribus formis objectorum invicem sociabilium conflant phantasia, negamus ibi ullam intercedere fictionem entis rationis. Quia ejusmodi objecta, v. g. *mons aureus*, realissima sunt, et si actu non existunt, certe possunt existere, nec habent proinde esse objectivum tantummodo. Idola vero chimærarum, ex partibus

(1) Suar. in disp. 54 *Metaph.* sect. 2, n. 17.

(2) Vide Mastrium loc. cit. art. 1, n. 52 seqq.

secum pugnantibus conficta, videntur fabricari non posse ab imaginatione, sed semper vindicare opus et artificium rationis. Verum de his plura in Psychologia (1).

QUÆRITUR 4.º

Per quem actum intellectus fiat ens rationis.

42. Respondeo 1.º Actum entia rationis efficientem debere esse aliquo modo comparativum et reflexum. Primum declaratur et probatur. Nam ens rationis vel est relatio aliqua rationis vel negatio, sive pura sive privativa, juxta trimembrem divisionem superius allatam. Et entia rationis, quæ consistunt in fictione relationis, patet, quod actum comparativum vindicent. Sive enim relatio fingatur, apprehendendo perfectionem absolutam per modum relativæ, ut cum creationem cogitamus in Deo instar actionis respectum habentis ad terminum creatum, et similiter intellectionem divinam; sive excogitando vel *adveniando*, quemadmodum sæpe loquitur Angelicus, habitudinem ad aliud, ubi nulla talis habitudo reapse existit, ut cum in natura præcisive concepta fingitur respectus quidam ad individua, de quibus per identitatem prædicatur; essentialiter involvit ordinem ad aliud, atque adeo intelligi nequit sine comparatione unius ad alterum. Itemque negationes eatenus constituunt ens rationis, quatenus non ens concipitur instar entis, nam si cognoscantur negationes ut non entia, nullum proceditur ens rationis. Atqui non possumus non ens tamquam ens concipere, nisi nitamur illud assequi utcumque cogitatione ad similitudinem atque imitationem entis positivi, ac proinde per comparationem ad illud. Ergo actus ens rationis efficiens notitiam comparativam involvat, necesse est.

Hinc sequitur ens rationis fieri non posse sine actu late saltem atque improprie reflexo. Quamvis enim non sit necessarium in productione illius adesse propriam reflexionem, quæ supponat alium actum cognitionis exercitum supra idem ens rationis; nihilominus «ille actus, quo ens rationes suo modo fabricatur et consurgit, natura sua supponit alium

Actus, quo entia rationis fiunt, debet esse comparativus et reflexus,

(1) Ubi de objecto sensuum.

conceptum realis entis, ad cuius proportionem seu imitiationem concipitur seu formatur ens rationis, ut in privatione; v. g. in tenebris supponitur aliqua cognitio lucis, ut remotio vel negatio ejus concipiatur per modum oppositæ affectionis. Similiter ut cognoscatur paries visus, supponitur cognitio alicujus visionis terminatæ ad ipsum: et tunc concipi potest in ipso pariete *quasi passio* quædam in eo proveniens ex visione, quæ circa illum fit. Sic ergo late loquendo dici potest fabricatio entis rationis fieri per reflexam cognitionem, extendendo nomen reflexionis ad cognitionem omnem supponentem aliam et quasi fundatam in illa, quæ generatim loquendo proprius comparationis quam reflexionis nomine significatur» (1).

Dixi non esse *necessariam* reflexionem propriam. Non tamen ea excluditur, sed intervenit in omnibus illis entibus rationis, quæ circa ipsos actus cognitionis finguntur. Hoc modo postquam naturam aliquam directam cognitionem intelleximus cum præcissione a notis individuantibus, iterum eandem naturam sic præcisam cogitamus propria reflexione, quam objectivam vocant, et in ea fingimus certum ordinem ac relationem, puta generis aut speciei, ad sua inferiora, conficiendo ita ens quoddam rationis (2).

ac proinde
actus judicii,

Resp. 2.º Actus judicii potest in communi sententia ens rationis gignere, cum comparativam notitiam importet, habeatque reliqua omnia, quæ ad productionem illius requiri possunt.

non vero
simplicis
apprehensionis.

E converso simplex apprehensio, si pure præcisiva sit, videtur non posse fingere ens rationis; tum quia caret notitia comparativa, tum quia quicquid pure præcisive intelligitur, reale videtur esse capaxque realiter existendi quoad rem ipsam, sin minus quoad modum præcisivum, quo mente representatur. Quamobrem solet in Logica doceri falsitatem cadere non posse in simplicem apprehensionem per se solitarie consideratam. Apprehensiones autem comparativæ et complexæ, quæ vel inducere possunt ad falsa fictaque judicia, vel eadem prævia facta supponunt, videntur posse entia

(1) Suar. disp. 54 *Metaph.* sect. 2, n. 16.

(2) Cfr. Suar. *ibid.*

rationis fabricare, potissimum in sententia illorum, communissima et valde probabili, qui docent objectum cognitionem per actum efformantem ens rationis esse aliquid adæquate distinctum ab omni possibili (1).

QUÆRITUR 5.^a

Formetne divinus intellectus entia rationis.

Certum videtur, quod Deus cognoscat entia rationis, quæ humanus intellectus confingit, quamvis contradicat P. Vazquez (2) cum paucis aliis. Non enim potest Deus non cognoscere cogitationes omnes nostras, sive veras, sive falsas et conflictas; cogitationes vero cognoscere impossibile est, quin objectum illarum cognoscatur (3). Dicendum autem est cum communissima sententia Deum non posse formare entia rationis. Et quamvis hæc controversia spectet ad alium locum, ratio breviter est, quia productio entis rationis importat fictionem, vel cognitionem falsam ac dissonam objecto, ut sæpius jam dictum est, ac patet vel ex ipsa definitione hujusmodi entis. Atqui repugnat Deum quidpiam fingere aut falso cognoscere, resque aliter ac sunt, aut esse possunt, representare. Ergo.

Videatur Suarez (4), Joannes a S. Thoma (5), Rhodes (6), et P. Didacus Ruiz de Montoya (7).

Non desunt tamen, qui contendunt Deo non repugnare productionem entium rationis; quamvis non pauci eorum verbis solum modoque loquendi a comuniore sententia discedant (8). Cætera ens rationis respicientia videri possunt apud Auctores superius laudatos.

(1) Cfr. de his Joan. a S. Thoma, *Logica*, q. 2, art. 4; Rhodes, *Log. disp.* 2, q. 2, sect. 3, paragr. 3; Lossada *Metaph.* loc. cit., cap. 5, n. 65 seqq.

(2) In 1.um partem, disp. 118, cap. 2, 3. Cfr. etiam P. Luisius Turrianus in *Select.*, Opusc. 7, disp. 4, dub. 4.

(3) Suarez, *disp. Metaph.* 52, sect. 2, n. 23; Hurtad. *Metaph.* disp. 19, sect. 2.

(4) *Metaph.*, disp. 54, sect. 2, n. 19 seqq.

(5) Loc. cit. art. 5.

(6) Loc. cit. sect. 3, paragr. 1.

(7) *De Scientia Dei*, disp. 17, sect. 2.

(8) Cfr. Arriaga, loc. cit. sect. 4, Izquierdo *Phar. Scientiar.* disp. 12, quæst. 5.